

Kompetanse

**på globalt
samarbeid**

Competence in Global Co-operation
Compétence en Coopération Globale

www.sik.no

**MED MÅL OG MENING:
Kultur- og samfunnsforståelse gjennom
konseptoversettelse
- En prosjektrapport**

Øystein Lund Johannessen

Sik-rapport 2006:1

Senter for interkulturell kommunikasjon
Centre for Intercultural Communication
Centre pour la Communication Interculturelle

MED MÅL OG MENING:
Kultur- og samfunnsforståelse gjennom
konseptoversettelse
- En prosjektrapport

Øystein Lund Johannessen

Sik-rapport 2006:1

Senter for Interkulturell Kommunikasjon

Misjonsv. 34, 4024 Stavanger, Norway

Phone (+47) 51 51 62 74 Fax (+47) 51 51 62 72

Homepage: <http://www.sik.no>

ISBN: 82-7721-100-7	Title: Med mål og mening: Kultur- og samfunnsforståelse gjennom konseptoversettelse En prosjektrapport
ISSN: 1500-1474	Authors : Øystein Lund Johannessen
Project number: 284094	Editor: Centre for Intercultural Communication
Completion date: 05.01.2006	Publisher: Misjonshøgskolens forlag

Abstract:

This report reviews the experiences and results gained from the project "Med mål og mening – Cultural and Social Awareness through Concept Translation" which has been carried out throughout 2005 at the **Sandnes Adult Education Centre** in cooperation with Consultants from **Centre for Intercultural Communication** and **Hero Mottak & Kompetanse**. The project focuses on the challenges involved when trying to translate core concepts from one socio-cultural context to second-language students who have got most of their experiences from an entirely different socio-cultural context.

The **Concept Translation Method**, originally developed to improve the quality of government issued information to newly arrived refugees as immigrants to Norway, makes use of the multi-cultural experience of immigrants now well integrated into both Norwegian social life and work life but who still maintain good contacts with their society of origin. Working together in workshops, these citizens, translates terms referring to typical and often quite exclusive Norwegian phenomena, such as some public institutions, into terms, expressions but most often small texts in their native language which refer to phenomena they can think of in the socio-cultural contexts they grew up in and that are equivalent or at least as close they can get in meaning and function to the Norwegian concept.

The goal of this project has been to adapt the methodology to a teaching situation where the resource people involved in the translation process have been the teachers, mother-tongue teachers, interpreters and not least – the second-language learners themselves. The basic pedagogical ideas involved in the project have been dialogue- and learner oriented pedagogy focusing on **the experience and resource of the participants**.

The results are very promising, both in terms of the joy, positive interest and active participation of the participants but also in terms of faster concept learning and improved communicative skills.

Key words: Concept translation method, concept learning, second language students, integration, distribution of public information, interpretation of public information, connotative meaning, denotative meaning, dialogue- and learner oriented pedagogy, adult education centers

Innholdsfortegnelse

<u>Resymé</u>	2
<u>Bakgrunn</u>	2
<u>Konseptoversettelse – prosjektets sentrale idé</u>	2
<u>Mål:</u>	2
<u>Tre grunnleggende erkjennelser</u>	3
<u>Fasene i prosjektet</u>	3
<u>Resultat:</u>	4
<u>1 Innledning</u>	5
<u>2 Konseptoversettelse – prosjektets sentrale idé</u>	5
<u>2.1 Konseptoversettelse som begrep</u>	7
<u>2.2 Tre forsøk med konseptoversatte informasjonstekster</u>	8
<u>3 ”Med mål og mening” – et pedagogisk utviklingsprosjekt</u>	9
<u>3.1 Konseptoversettelse og den pedagogiske utfordringen i norsk med samfunnsk</u>	9
<u>3.2 Hovedmål:</u>	10
<u>3.3 Metodikken – bygd på tre grunnleggende erkjennelser</u>	11
<u>3.4 Den praktiske gjennomføringen av prosjektet</u>	12
<u>4 Erfaringer med konseptoversettelse</u>	13
<u>4.1 Erfaringsseminaret</u>	13
<u>4.2 Erfaringer med de ulike stegene i modellen</u>	14
<u>5 Konklusjoner og veien videre</u>	17
<u>5.1 Gruppesammensetning</u>	17
<u>5.2 Undervisning som dialog og ”produksjon av felles mening”</u>	17
<u>5.3 Bruk av tolk</u>	18
<u>5.4 Produksjon og bruk av tekster</u>	19
<u>5.5 Motivasjon og læringsmiljø</u>	20
<u>5.6 Faglige resultater</u>	21
<u>Litteratur</u>	22
<u>Vedlegg</u>	23
<u>Vedlegg 1: Rapport fra gruppe I - Andre utprøving 10 januar 2005</u>	23
<u>Vedlegg 2: Utdrag fra innsendt prosjektbeskrivelse: Steg i konseptoversettelse</u>	25

Resymé

Bakgrunn

Prosjektet ”*Med mål og mening - Kultur- og samfunnsforståelse gjennom konseptoversettelse*” har blitt gjennomført ved **Sandnes Læringscenter (SLS)** i samarbeid med **Senter for interkulturell kommunikasjon (SIK)**. Det bygger på erfaringer som er gjort med en oversettelsesmetodikk kalt *konseptoversettelse*. Denne metodikken har blitt utviklet og utprøvd ved SIK og samarbeidspartner **Hero mottak og kompetanse a/s (HMK)** i forbindelse med utarbeiding av informasjonsmateriell til bruk i ulike prosjekter i offentlig og privat regi. Metodikken bygger på innsikter fra fagområdene kulturforståelse, interkulturell kommunikasjon og språkvitenskap.

Konseptoversettelse – prosjektets sentrale idé

Bakgrunnen for konseptoversettelse som idé er erfaringer som er gjort i *informasjonsarbeid* og i *undervisning* for personer og grupper i Norge med minoritetsspråklig og minoritetskulturell bakgrunn. En felles erkjennelse er hvor vanskelig det kan være å formidle forståelse av viktige institusjoner og prosedyrer innen norsk offentlig forvaltning til *beboere* i mottak og *deltagere* i norskopplæring som har ikke-vestlig erfaringsbakgrunn. Språklærings- og oversettelsesproblematikken vil ofte handle om at sentrale ord og begreper ikke uten videre lar seg oversette til målspråket.

Sentralt i den opprinnelige metodikken sto *konseptoversetterne*. I denne sammenhengen er det en person som har god kjennskap til og forståelse av *sitt opprinnelige hjemlands* erfarings- og forestillingsverden - blant annet mangfoldet av verdi- og normsett og hvordan de språklig uttrykkes - samtidig som vedkommende gjennom noen års opphold og arbeidserfaring har fått et godt innblikk i tilsvarende for *det norske samfunnet*. I prosjektet ved SLS var en delmålsetting å undersøke muligheten av å erstatte de spesielt utvalgte konseptoversetterne med andre ressurspersoner som allerede finnes i undervisningsinstitusjonen så som tolker, morsmållærere og lærere samt å bruke deltagerne egne erfaringer i hjemlandet og i Norge som en ressurs i oversettelsesarbeidet.

Konseptoversettelse blir da i første rekke å forstå som *oversettelsesvirksomhet* med muntlige presentasjoner og skriftlige tekster som utgangspunkt og resultat. Som oversettelsesmetodikk vil den på samme måte særlig være rettet inn mot språklig formidling av et omforent, intersubjektivt gitt meningsinnhold i en nærmere bestemt sosiokulturell kontekst, og der målsettingen er å skape hos målgruppen en *helhetsforståelse* og en *handlingsimpuls* som i så høy grad som mulig er i tråd med det avsenderen ønsket å formidle. Den vil videre være nært beslektet med annen virksomhet som ellers dekkes av fagtermen *kulturoversettelse (cultural translation)* innenfor den norske og internasjonale fagdiskursen om det flerkulturelle samfunnet, men den vil være mer presist rettet inn mot *språklig* samhandling

Mål:

Hovedmål: Målsettingen er å vinne erfaringer med konseptoversettelse innenfor *undervisningsfeltet* og videreutvikle den til en systematisk presentert *undervisningsmetodikk*. Videre skal prosjektet styrke og legge til rette for en hensiktsmessig gjennomføring av introduksjons-programmet til beste for deltagerne ved å videreutvikle undervisningstilbudet i tråd med ny læreplan i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere.

Delmål 1 (noe forkortet) : Utvikle et kurstilbud og en undervisningsmetode i ”samfunnskunnskap på et språk deltakerne forstår” og videre som en integrert del av

norskopplæringen gjennom *hele opplæringsforløpet* i tråd med ny læreplan i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere og der *konseptoversettelse* utgjør et integrert element.

Delmål 2 (noe forkortet) : Skaffe tilveie ny, generaliserbar kunnskap om konseptoversettelse som undervisningsmetodikk og gjøre denne tilgjengelige ved andre læringsentra og andre aktuelle institusjoner i regionen og nasjonalt.

Tre grunnleggende erkjennelser

Prosjektet har tatt med seg tre sentrale erkjennelser fra konseptoversettingsmetodikken slik den hadde vært anvendt i tidligere prosjekt

1. At det i en situasjon som beskrevet ovenfor er viktig å **ta i bruk mest mulig av informasjonsmottakerens / kursdeltagerens kunnskap og kompetanse** i oversettelsesarbeidet. Det betyr at *deltagerens kunnskaper og erfaringer fra sitt hjemland tas i bruk som en ressurs i læringsprosessen*. Når tidligere erfaringer etterspørres, kan det lettere skapes en lærings situasjon der deltagerne opplever seg sett og verdsatt som hele personer og viktige aktører i egen læringsprosess.

2. At metodikken legger stor vekt på **erfaringsutveksling som oversetter- og læringsredskap**. Gjennom formidling av erfaringer, opplevelser og følelser begge veier i oversettelsesprosessen, aktiveres et bredt spekter av deltagerens emosjonelle og intellektuelle referanser. Dette vil bedre mulighetene for å nå målet om sakssvarende meningstilleggelse.

3. At **metodikken tar i bruk en større del av den samlede to-språklig-kompetansen som finnes i det norske samfunnet** i og med at man aktivt trekker veksler på de nordmenn som har en minoritetsspråklig bakgrunn og som har tilegnet seg god norskspråklig kompetanse. Resultatet på sikt vil være bedre ressursutnyttelse, en hurtigere og mindre smertefull integreringsprosess samt et bidrag til å bygge ned skillelinjene mellom minoritetene og majoriteten i det norske samfunnet:

Fasene i prosjektet

Kurs for lærerne på introduksjonsprogrammet ("intro"), for å lære konsept-oversettelse som metode. Kurset omfattet introduksjon til interkulturell kommunikasjon, introduksjon til konseptoversettelse samt praktiske øvelser for å lære å lede tekstverksted.

Planleggingsseminar der lærerne på "intro" sammen med SIK-konsulentene og leder for "intro" la felles planer for den praktiske gjennomføringen og der det metodiske opplegget ble gjennomgått i detalj.

Metodikkverksted der lærerne på "intro" sammen med SIK-representantene planla selve undervisningsøktene i detalj før gjennomføring

Undervisning: To grupper med deltagere fra to ulike språkgrupper gjennomgikk det samme undervisningsopplegget - i praksis 1 økt á 2 undervisningstimer pr. uke i 4 uker vinteren 2005.

Internt erfaringsseminar på SLS i mai 2005. De to lærergruppene la frem sitt pedagogiske opplegg i detalj, erfaringene underveis samt en foreløpig evaluering i forhold til variabler som oppmøte, trivsel / motivasjon, erfaringene med bruk av tolk, erfaringene med bruk av ferdig begrepsfastsetting på norsk, språklig fremgang hos deltagerne, omfang i forhold til det helhetlige undervisningstilbudet, ressursbruk i forhold til oppnådde resultater mm.

Resultat:

Metoden i stikkordsform:

To grupper med deltagere fra to ulike språkgrupper gjennomgikk det samme undervisningsopplegget - i praksis 1 økt á 2 undervisningstimer pr. uke - i løpet av 4 uker. Hver gruppe ble ledet av et team på tre lærere og en tolk.

Undervisningen ble lagt opp etter følgende mal:

- ❖ Lærerne legger frem et norsk begrep som er definert eller avgrenset i stikkords form etter en forutgående drøfting lærerne imellom.
- ❖ Fremleggelsen oversettes til et språk deltagerne forstår.
- ❖ Deltagerne diskuterer begrepet, gjerne i mindre grupper på sitt felles språk: ”Slik dere forstår dette begrepets betydning i den norske virkeligheten – hvilke fenomen kjenner dere fra hjemlandet som kan sies å ha en tilsvarende betydning i den konteksten?”
- ❖ Deltagernes diskusjon oversettes fortløpende eller oppsummerende i plenum etterpå.
- ❖ En sammenfattende norsk versjon av konseptoversettelsen settes opp på tavle eller overhead som et felles uttrykk for gruppas oppfatning.
- ❖ Lærerne tar denne teksten med til sitt oppsummerende møte i etterkant og lager en kortfattet redigert versjon av det som kom frem i plenum.
- ❖ Den sammenfattende teksten presenteres som første punkt i neste undervisningsøkt og diskuteres på nytt av deltagerne. Representerer denne teksten på en god måte for personer i vårt hjemland det fenomen som det norske begrepet viser til i en norsk setting?

Erfaringene. Erfaringene med metodikken er lovende. Motivasjonen og entusiasmen hos deltagerne var uvanlig høy gjennom hele perioden, og opplegget greide å aktivisere og synliggjøre deltagere som ellers har vært svært anonyme. Opplegget har vært lærerikt og gitt nye perspektiver og innsikter på egen praksis også for lærerne. Inntrykket er ellers at metodikken de fire ukene den varte bidro positivt både til begrepsforståelse og ferdigheter i norsk for deltagerne.

Fagseminar: En lærer og prosjektmedarbeiderne fra SIK og HMK avholdt et fagseminar i november 2005 med samarbeidspartnere fra Universitetet i Stavanger, Johannes Læringscenter og Fylkesmannen i Rogaland der resultatene har vært presentert og drøftet. Innspill herfra er innarbeidet i rapporten fra prosjektet.

Annen spredning: Lærer som har deltatt i prosjektet har presentert metodikken på en ”integreringsfagdag” i Klepp Kommune og på planleggingsdag for lærerne på Johannes Læringscenter

1 Innledning

I den foreliggende rapporten vil vi gjøre rede for erfaringer og resultater oppnådd gjennom prosjektet ”Med mål og mening”. Prosjektet er rettet inn mot voksenopplæringsfeltet og har blitt gjennomført skoleårene 2004/2005 og 2005/2006 ved **Sandnes Læringscenter (SLS)** i samarbeid med **Senter for interkulturell kommunikasjon (SIK)**. Bakgrunnen for prosjektet er først og fremst Stortingsvedtaket om et obligatorisk introduksjonsprogram for voksne innvandrere¹ og særlig det **50-timers introduksjonskurset i samfunnskunnskap** som skal tilbys deltagerne ”på et språk de kan forstå”. Videre bygger prosjektet på erfaringer som er gjort med en oversettelsesmetodikk kalt **konseptoversettelse**. Denne metodikken har blitt utviklet og utprøvd ved SIK og samarbeidspartner **Hero mottak og kompetanse a/s (HMK)** i forbindelse med utarbeiding av informasjonsmaterieill til bruk i ulike prosjekter i offentlig og privat regi. Metodikken bygger på innsikter fra fagområdene kulturforståelse, interkulturell kommunikasjon og språkvitenskap. Prosjektmidlene er dels bevilget av SLS/Sandnes kommune (høst 2004) og Utlendingsdirektoratet (UDI) (budsjettåret 2005). SIK har vært innleid partner og har hatt ansvar for prosjektledelse og faglig veiledning.

Gangen i rapporten er som følger: I del 2 gis en gjennomgang av historien bak utviklingen av konseptoversettelse som metode og begrep. En slik gjennomgang anser vi nødvendig for å kunne formidle de sentrale anliggender i den metodikk som har blitt modifisert og videreutviklet ved Sandnes Læringscenter. Her vil vi også kort drøfte begrepets hensiktsmessighet innenfor rammen av de større og mer etablerte fagdiskursene om *kulturoversettelse* innen samfunnsvitenskapene / humaniora og *arbeid med lærebok- og undervisningstekster* innen faget norsk som andrespråk.

I del 3 beskrives prosjektet ved Sandnes Læringscenter i detalj med redegjørelse for bakgrunn og forutsetninger, målsettinger, metodisk tenkning og praktisk gjennomføring i nærmere definerte faser.

I del 4 gjennomgår vi de erfaringer som er gjort i prosjektet. I denne versjonen er bare tatt med utdrag av det omfattende erfaringsmaterialet som er samlet i løpet av prosjektperioden, men mer detaljerte redegjørelser for erfaringer gjort underveis i prosjektet vil bli gjort tilgjengelig ved henvendelse.

I del 5 oppsummerer vi. Her vil vi også sette fokus på de utfordringer prosjektet står overfor i sin fortsettelse og og antyde veien videre i utforskning av konseptoversettelse som metode innen feltet norsk som andrespråk med samfunnskunnskap. Det drøftes hvordan prosjektet kan videreutvikles både i bredden og i et forsterket fokus. .

2 Konseptoversettelse – prosjektets sentrale idé

Bakgrunnen for konseptoversettelse som idé er erfaringer som er gjort i *informasjonsarbeid* og i *undervisning* for personer og grupper i Norge med minoritetsspråklig og minoritetskulturell bakgrunn. En felles erkjennelse er hvor vanskelig det kan være å formidle forståelse av viktige institusjoner og prosedyrer innen norsk offentlig forvaltning til *beboere* i mottak og *deltagere* i norskopplæring som har ikke-vestlig erfaringsbakgrunn. Språklærings-

---

¹ Lov om introduksjonsordning for nyankomne innvandrere (introduksjonsloven). Se blant annet Kommunal og regionaldepartementet (KRD) – NOU 2001:20 og KRD Ot. Prp. Nr. 28 (2002 – 2003)

og oversettelsesproblematikken vil ofte handle om at sentrale ord og begreper ikke uten videre lar seg oversette til målspråket. Enten finnes ikke de fenomener som ord og begreper skal dekke, eller så har gjerne begrepene direkte oversatt en annen mening i målspråkets sosiokulturelle kontekst. Begreper som oftest lar seg oversette, slike som *stat familie, venn, leder* eller *lærer* vil kunne gi svært ulike forestillinger hos personer med en annen kulturbakgrunn enn den majoritetsnorske når de kun oversettes leksikalsk. Den samme virkelighet – det samme knippe av fenomener – kan dessuten være ulikt kategorisert i de språk og kulturer vi prøver å oversette mellom.²

Et av problemene i denne sammenhengen har vist seg å være at selv om *avsender* har grundig innsikt i de norske institusjonene – enten det dreier seg om skatt, barnehage, sosialstønad, arbeidsledighetstrygd, kollegialitet og kundeservice – så er ikke dette tilstrekkelig for å kunne forklare det norske fenomenet, verken på en adekvat måte etymologisk eller funksjonelt i forhold til *mottakers* interesse og behov i Norge. I tillegg til faglig innsikt på avsendersiden trengs derfor innsikt i erfaringsbakgrunnen til mottakerne av informasjonen.

Et viktig anliggende spesielt i forhold til målgruppen ”voksne deltagere på språkkurs” men forøvrig et allment og lett gjenkjennelig problem i pedagogikken, er å balansere de normative mot de deskriptive/analytiske elementene i formidlingen. Mens de kritisk distanserte og analytiske fremstillingene vil være dominerende i for eksempel undervisning i samfunnsfag ved universitetet, så har undervisning i norsk som andrespråk med samfunnskunnskap for voksne fremmedspråklige også et normativt / funksjonelt siktemål. Tanken er at deltagerne skal tilegne seg visse forståelsesmåter og handlemåter som er nyttige for å kunne klare seg selv og realisere allment aksepterte mål i Norge. Vi anser det også som rimelig å påstå at læringsentrene er pålagt å formidle visse autoriserte versjoner av norsk samfunnsliv og norsk levemåte, så som at nordmenn betaler sine skatter og avgifter lojalt og i full forståelse med tanken om at det er en samfunnsplikt for alle som har mulighet å yte til fellesskapet. Like sikkert er det at deltagerne etter hvert vil bli klar over at de offisielle versjonene av det norske som formidles av læreren, bare er en av flere mulige og at det både finnes alternative og opposisjonelle beskrivelser til disse ute blant folk – både i majoritetsbefolkningen og innenfor kulturelle minoriteter. Undervisning og informasjon overfor en voksen innvandrergruppe krever derfor en metodikk som reflekterer spenningen mellom det virkelige og det ønskelige. Vi snakket egentlig om utviklingen av en ny metodikk for kulturmøtet der en anstrenger seg for å unngå å lese inn eller ut fordommar og isteden få til genuine dialoger om hva som er virkelig forskjellig i kulturforståelsen. Et eksempel på en slik dialog kunne være en kritisk drøfting blant deltagerne – vanligvis med tolk – av hva korrupsjon er i en norsk og i utenlandske kontekster og hvor grensen går mellom det å ”bruke sitt nettverk aktivt” og å være korrupt.

For å forsøke å møte oversetterproblematikken på en mer adekvat måte, tok SIK/HMK kontakt med tokulturelle personer bosatt i vår region og med bakgrunn i aktuelle utreiseland for flyktninger og asylsøkere med ønske om hjelp med oversettelsene. Deres oppgave ble å finne referanser i egen kultur – sosiale statuser, institusjoner og andre fenomen som kunne illustrere det norske fenomenet og dets betydning på en måte som gir mening for nyankomne. Disse personene ble kalt **konseptoversettere**. I denne sammenhengen er det en person som har

---

² Et mye brukt eksempel er ordet ”leder”. Selv om ordet dette ordet på norsk kan oversettes til mange språk, vil de egenskaper og attributter og den rolle man typisk vil tillegge lederen i Norge skille seg fra de trekk man vanligvis ville tillegge lederen i en annen kulturell setting. Assosiasjonene eller konnotasjonene som man vil si innenfor den semiotiske fagtradisjonen, vil variere fra én kultur og fra ett språk til et annet. Innenfor den semiotisk kommunikasjonsskolen vil man kunne uttrykke denne oversetterproblematikken gjennom å etablere et skille mellom et tegns *uttrykksside*- og dets *innholdsside*.

god kjennskap til og forståelse av *sitt opprinnelige hjemlands* erfarings- og forestillingsverden - blant annet mangfoldet av verdi- og normsett og hvordan de språklig uttrykkes - samtidig som vedkommende gjennom noen års opphold og arbeidserfaring har fått et godt innblikk i tilsvarende for *det norske samfunnet*.

Konseptoversettelse blir da en form for oversettelse som i særlig grad er rettet inn mot formidling av sentrale begreper i et majoritetssamfunn til personer med en annen sosiokulturell bakgrunn og erfaringshorisont³. Konseptoversetternes styrke i dette prosjektet, er at de vil vite hvilke eksempler de skal bruke fra sitt hjemlands sosiokulturelle virkelighet for å få frem de rette assosiasjonene hos målgruppen i forhold til sentrale norske fenomener. Dette forutsetter ikke bare langvarig bosetning og arbeid i majoritetssamfunnet, men også at de i denne perioden har hatt jevn kontakt med hjemlandet.

2.1 Konseptoversettelse som begrep

Selve betegnelsen konseptoversettelse skriver seg fra den ene av flere hovedbetydninger av termen *konsept* eller *begrep*, nemlig *idé, forstandsmessig forstilling om hva noe er*. Ved å velge betegnelsen "konseptoversettelse" istedenfor "begrepoversettelse", har man i denne sammenhengen ønsket å fremheve betydningsskillet mellom "ord" og "begrep", der begrep i filosofisk språkbruk nettopp viser til "meningen bak ordene". Konseptoversettelse blir da i første rekke å forstå som *oversettelsesvirksomhet* med muntlige og skriftlige tekster som utgangspunkt og resultat. Som *oversettelsesmetodikk* vil den på samme måte særlig være rettet inn mot språklig formidling av et omforent, intersubjektivt gitt meningsinnhold i en nærmere bestemt sosiokulturell kontekst, og der målsettingen er å skape hos målgruppen en *helhetsforståelse* og en *handlingsimpuls* som i så høy grad som mulig er i tråd med det avsenderen ønsket å formidle. Den vil være nært beslektet med annen virksomhet som ellers dekkes av fagtermen *kulturoversettelse (cultural translation)* innenfor den norske og internasjonale fagdiskursen om det flerkulturelle samfunnet, men den vil være mer presist rettet inn mot *språklig samhandling*⁴. Kulturoversettelse som begrep vil normalt favne videre og omfatte flere typer praksis og sosiale møter der flere former for samhandling og påvirkning er inkludert. Slik sett har konseptoversettelse langt på vei en parallell i det engelske faguttrykket *Concept Translation* fra den internasjonale semiotiske fagdiskursen⁵.

---

³ Dvs et meningsinnhold som det er (rimelig) intersubjektiv enighet om i én (rimelig) avgrensbar sosiokulturell kontekst (for eksempel "den sørvestnorske" eller "nordjærsk") til personer med en annen sosiokulturell bakgrunn og erfaringshorisont

⁴ Jfr definisjonen av kulturoversettelse i NTNUs beskrivelse av sitt satsningsområde Globalisering: "Kulturoversettelse skjer innenfor rammene av alle møter og forhandlinger innenfor ulike menneskeskaptede mønstre og systemer som tilfører, produserer og reproduserer mening og vurderinger. Substantivet oversettelse i denne forståelsen omfatter ikke bare det litterære eller tekniske *translatio* (det å overføre mening fra et bestemt kulturbærende språk til et annet), men også alle forhandlinger og påvirkning mellom ulike kulturer (mening så vel som måten å produsere mening på) relatert til individet og kollektiver"

⁵ For å illustrere det språklige tyngdepunkt som vil ønskes å legge til grunn for begrepet konseptoversettelse, vil vi henvise til Niculina Nae's artikkel *Concept Translation in Meiji Japan* der hun drøfter kulturoversettelse i lys av Saussures skille mellom ordenes uttrykks- (signifiant) og innholdsside (signifée):

Expressed in Saussurean terms, translation operates the transfer of an instance of parole (or, in Jakobson's formulation, message) from one langue (code) to another. However, every langue is an autonomous system where elements are arranged in a particular order and are governed by specific rules, often different from other systems. The situation is more complicated if one considers not only internal rules that govern a language, but also cultural factors, which may render languages untranslatable. ....

According to Nida and Taber's concept of dynamic equivalence in translation, "dynamic equivalence is therefore to be defined in terms of the degree to which the receptors of the message in the receptor language respond to it in substantially the same manner as the receptors in the source language. This response can never be identical,

2.2 Tre forsøk med konseptoversatte informasjonstekster

De tre prosjektene hvor metodikken tidligere har blitt utprøvd, var til dels svært forskjellige med hensyn til målgruppens bakgrunn, deres nåværende arbeidsoppgaver og type institusjon. Men felles for alle tre var at *informasjonstekster* utgjorde en viktig del av prosjektet. Sentralt i metodikken stod *tekstverkstedet* der to-språklige personer med samme nasjonale-/språklige bakgrunn møttes for å forhandle frem *arbeidstekster* med et sterkt innslag av kulturelle elementer fra deres felles kulturarv. På bakgrunn av skisser og notater fra hver enkelt ble det redigert sammen forslag til konseptoversettelser av sentrale begrep på norsk innenfor hver institusjonelle sammenheng. Normalt var dette den norske prosjektledelsens oppgave. Utkastene ble så tatt tilbake til konseptoversetterne og drøftet og korrigert i et nytt tekstverksted før de ble sendt på høring til en større gruppe med omtrent den samme språklige og kulturelle bakgrunn. Etter at en ferdig kvalitetssikret versjon var utarbeidet kunne så tekstene sendes til oversettelse til de respektive språk og utgis som institusjonenes informasjonstekster.

Motsa - UDI-HMK- prosjekt mot svart arbeid

I "Motsa" var målsettingen fra UDIs side å påvirke beboerne i mottak til å avslå tilbud om svart arbeid. Et selvstendig delmål, men i prosjektsammenheng også et middel var å forklare den norske statens syn på svart arbeid som et alvorlig tillitsbrudd mellom staten og den enkelte borger. Videre var det et poeng å formidle at svart arbeid er et blindspor i yrkeskarrieren, idet det foregår innenfor en egen uformell sektor med få linker til det offisielt registrerte arbeidslivet. På lengre sikt taper deltagerne i dette uoffisielle arbeidsmarkedet sine rettigheter som ansatte både lønnsmessig og sosialt.⁶

ISS – informasjonsmateriell om kvalitet og miljø for medarbeidere med ikke-vestlig bakgrunn

Det overordnede målet med prosjektet var å formidle sentrale trekk ved norsk arbeidsliv og bedriftens arbeidsmiljø- og servicepolicy til de ansatte i ISS, en bedrift der ledelsen er norsk men en svært høy andel av de ansatte er personer med bakgrunn fra ikke-vestlige land eller ikke-vestlige minoritetsmiljø i Norge. Vasketeamene i ISS består gjerne av opp til 100% servicemedarbeidere som er etnisk ikke-norske. Teamlederne – som selv ofte vasker - er både norske og ikke-norske. Prosjektet hadde som konkret målsetting å lage en håndbok for teamledere kalt "Kulturhåndboka" og brosjyremateriell for servicemedarbeiderne og var et samarbeidsprosjekt med ISS-Norge.⁷ Tanken er at teamlederne skal veilede servicemedarbeiderne slik at ISS når sine mål. Alle teamlederne har tilgjengelig alle

---

for the cultural and historical settings are too different, but there should be a high degree of equivalence of response, or the translation will have failed to accomplish its purpose" (1969:24). .....

In order to be intelligible and therefore acceptable (although acceptability does not necessarily imply intelligibility, says Nida 1986:243-44), a translation must aim at reproducing the content rather than the form of the message. If one puts this in Saussurean terms, translation is the process that transfers meaning from one language system to another. However, the transfer does not leave the object (the content, the meaning) intact, it changes it to fit into its new paradigm. One cannot speak about a perfect transfer of the same concept from one signifier into a different one, but rather about a transformation in both formal and conceptual levels;.....

⁶ I en tekst fra en workshop med somaliske konseptoversettere ble det å jobbe svart sammenlignet med "å stjele fra familiekassen". Familiekassen er en institusjon blant noen befolkningsgrupper i Somalia men allment kjent. Den skam det fører med seg å stjele fra eller ikke bidra til familiekassen som distribuerer ressurser til trengende familie eller klansmedlemmer, blir sammenlignet med den skam det påfører (eller sett med myndighetenes øyne burde påføre?) en norsk statsborger i å bli tatt for svart arbeid.

⁷ Boka er nå utgitt og kan skaffes ved henvendelse til ISS

konseptoversettelser som er laget på norsk og eventuelt på sitt eget språk. Disse skal være et utgangspunkt for samtaler med de enkelte servicemedarbeiderne som har sin tekst på eget morsmål, eventuelt på et annet språk de forstår.⁸

HMS-prosjekt for utenlandske arbeidstakere i Statoil

STATOIL-prosjektet gikk ut på å teste ut konseptoversettelsesmetodikken som metode i arbeidet med å oversette helse- miljø og sikkerhetsprogrammet til ulike språkgrupper, nasjonaliteter og internasjonale avdelinger. Det ble arrangert seminar der sentrale begrep ble forsøkt oversatt ved hjelp av målkulturens ordtak, metaforer og situasjoner.⁹

3 ”Med mål og mening” – et pedagogisk utviklingsprosjekt

Våren 2004 inngikk Senter for interkulturell kommunikasjon et samarbeid med Sandnes Læringscenter om et etterutdanningsopplegg innenfor området kulturforståelse og interkulturell kommunikasjon. Så langt hadde konseptoversettelsesmetodikken i første rekke vært konsentrert om å produsere *tekster* som tok utgangspunkt i målgruppens erfaringsbakgrunn for å forklare norske fenomen. Tilbakemeldingen fra disse målgruppene hadde vært gjennomgående svært positive. Noe av det som fanget interessen både hos ledelsen og de ansatte i SLS var metodikkens bruk av personer med to-kulturell kompetanse som en ressurs i undervisningen av nyankomne. En viktig ansattgruppe er morsmåls lærerne der mange nettopp innehar betydelig slik kompetanse. Et annet aspekt som ansatte og ledelse var interessert i og ønsket utredet nærmere, var metodikkens mulige anvendelse direkte i møte med nyankomne kursdeltagere idet den vektlegger betydningen av deres egen erfaringsbakgrunn som ressurs for å forstå det nye samfunnet.

3.1 Konseptoversettelse og den pedagogiske utfordringen i norsk med samfunnskunnskap

En problemstilling som melder seg med full tyngde tidlig i integreringsprosessen er nødvendigheten for nyankomne flyktninger/asylsøkere og innvandrere å tilegne seg tilstrekkelig sosiokulturell kompetanse for å få dekket de mest grunnleggende behov og å oppnå sine rettigheter i det nye samfunnet. Språklig kompetanse - kjennskap til sentrale ord og begreper i kulturen – er selvsagt sentral i denne prosessen. Men som poengtert ovenfor vil språklærings- og oversettelsesproblematikken ofte handle om at sentrale ord og begreper ikke uten videre lar seg oversette til målspråket. Disse erkjennelsene er elementære innenfor kommunikasjonsteorien. Den særegne utfordring man står overfor i språkoppfølgingen for nyankomne flyktninger og innvandrere, er at det selv tidlig i integreringsprosessen er nødvendig å ha kjennskap til en rekke kompliserte fenomener og begreper for å fungere som voksne yrkesutøvere og forsørgere i det norske samfunnet. Situasjonen er videre den at svært viktig informasjon skal formidles til mennesker i en presset livssituasjon, samtidig som oversetterressursen er knapp.

---

⁸ I en tekst fra en workshop med konseptoversettere fra Midt Østen ble det å komme presis til et møte med sjefen i en norsk bedrift vurdert som like viktig som å komme presis til en begravelse eller en tidebønn i hjemlandet.

⁹ En bolle ris er i kinesisk språk ofte en allusjon til det sikre, det som trengs for å overleve. På denne bakgrunn konstruerte en gruppe kinesiske konseptoversettere et språklig bilde som skulle illustrere Statoil sin personalpolitikk med pensjonsordninger, HMS-systemet osv. som ”en risbolle av jern”: Man var enige om at dette var et språklig bilde som på en sterk og entydig måte fremstilte Statoil som en svært sikker arbeidsplass.

Det er denne praktiske situasjonen prosjektet ”Med mål og mening” griper tak i. SIK og SLS ønsket å bygge videre på de lovende erfaringer som var høstet med konseptoversettelse som tilnærming til informasjonsarbeid overfor yrkesutøvere med ikke-vestlig bakgrunn. Målsettingen var å vinne erfaringer med denne metodikken innenfor en *undervisningskontekst* og videreutvikle den til en systematisk presentert *undervisningsmetodikk*. En slik metodikk antas å være nyttig så vel for SLS i det videre arbeidet med introduksjonsprogrammet, som for andre kommuner og læringssentra som arbeider med de samme problemstillingene.

Et viktig anliggende når konseptoversettelse som metode nå be videreutviklet innenfor en offentlig pedagogisk sammenheng, var at metodikken måtte ta høyde for de *normative* problemstillinger som knytter seg til undervisningsfeltet generelt og til voksenopplæring og norsk som andrespråk spesielt. Forholdet mellom undervisningens *dannende* og *utdannende* elementer måtte særlig utredes nøye i forbindelse med introduksjonsprogrammets *samfunnsorientering på et språk deltagerne forstår*. I handlingsplanen og i de politiske forarbeidene som er gjort, kommer det klart frem at målsettingen fra myndighetenes side har vært å komme tidlig på banen med en informasjon om det norske samfunnet. Dette skal bidra til å sikre en forståelse og en praksis hos deltagerne som er i tråd med lovverk og allment aksepterte samfunns moralske prinsipper. En utfordring i undervisningssammenheng – både i utarbeidelsen av tekstmateriale, i forelesninger og i klassesamtaler - blir da å sikre en riktig balanse mellom det *deskriptive* og det *normative* elementet i budskapet.

Om vi tar fenomenet svart arbeid som eksempel, vil det deskriptive elementet både kunne være beskrivelser av utbredt og sosialt akseptert *praksis* i nabolag, jobbsammenheng og organisasjonsliv samt hva skattelov og straffelov som *foreliggende tekst* sier om denne typen handlinger. Det *normative* elementet vil kunne være klare *råd* og *anbefalinger* fra mottaksledelsen eller UDI direkte om å holde seg klar en bestemt type aktører i jobbmarkedet eller de for tiden mer og mindre allment gyldige *fortolkninger* og *presiseringer* av lovens bokstav. Dette kan omfatte alt fra utlegning av de mer diffuse grenseoppgangene mot akseptable vennetjenester som vil være preget av tidsånden på noe mer langsiktig basis og de mer kortsiktige, gjerne mer bombastiske ideologiske og politiske utsagn som vi kjenner fra offentlige diskurser som løper, det være seg om innvandring eller samfunnsmoral.

3.2 Hovedmål:

Prosjektet ”Med mål og mening” skulle styrke og legge til rette for en hensiktsmessig gjennomføring av introduksjonsprogrammet til beste for deltagerne ved å videreutvikle undervisningstilbudet, særlig innenfor områdene samfunnskunnskap, kulturkunnskap og kulturforståelse, i tråd med ny læreplan i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere.

Delmål 1:

Utvikle et kurstilbud og en undervisningsmetode i ”samfunnskunnskap på et språk deltakerne forstår” i tråd med ny læreplan i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere og der *konseptoversettelse* utgjør et integrert element.

Delmål 2:

Utvikle et kurstilbud og en undervisningsmetode i samfunnskunnskap som en integrert del av norskopplæringen gjennom *hele opplæringsforløpet* i tråd med ny læreplan i norsk og samfunnskunnskap for voksne innvandrere og der konseptoversettelse utgjør et integrert element.

Delmål 3:

Gjennom systematisk å følge prosjektarbeidet og analysere erfaringer med konseptoversetting i norsk og samfunnsfagsundervisningen ved SLS, er målet å skaffe

tilveie ny, *generaliserbar kunnskap* og gjøre denne tilgjengelige ved andre læringssetra og andre aktuelle institusjoner i regionen og nasjonalt. Erfaringer og vurderinger planlegges dokumentert i en rapport, samt på noe lengre sikt i form av et metodisk innføringshefte eller en håndbok. Det er videre et mål å etablere *fora for erfaringsutveksling og kompetanseutvikling* innenfor fagfeltet.

3.3 Metodikken – bygd på tre grunnleggende erkjennelser

Prosjektet har tatt med seg tre sentrale erkjennelser fra konseptoversettingsmetodikken slik den hadde vært anvendt i tidligere prosjekt

- ❖ For det første at det i en situasjon som beskrevet ovenfor er viktig å **ta i bruk mest mulig av informasjonsmottakerens / kursdeltagerens kunnskap og kompetanse** i oversettelsesarbeidet. Det betyr at *deltagerens kunnskaper og erfaringer fra sitt hjemland tas i bruk som en ressurs i læringsprosessen*. Dette har både en praktisk pedagogisk og en etisk og integreringspolitisk side. Gjennom at kunnskaper og erfaringer fra et opprinnelig hjemland etterspørres, signaliseres at deltageren som person og dennes kultur er viktig og relevant i det nye landet. Når tidligere erfaringer etterspørres, kan det lettere skapes en lærings situasjon der deltagerne opplever seg sett og verdsatt som hele personer og viktige aktører i egen læringsprosess. *Dette vil øke motivasjonen for læring samtidig som det styrker deltagerens selvfølelse og tro på egne ressurser og mestringssevne*.
- ❖ For det andre legger metodikken stor vekt på **erfaringsutveksling som oversetter- og læringsredskap**. Gjennom formidling av erfaringer, opplevelser og følelser begge veier i oversettelsesprosessen, aktiveres et bredt spekter av deltagerens emosjonelle og intellektuelle referanser. Dette vil bedre mulighetene for å nå målet om sakssvarende meningstilleggelse. En metodikk som tar i bruk tekster av personer med samme kulturbakgrunn som kursdeltagerne men som har kommet lenger i integreringsprosessen (for eksempel tilgjengelig i en søkbar database), signalisere en annen grunnholdning til læringsprosessen enn den mange forbinder med skole og undervisning. Når vekten legges på oversettelse som erfaringsutveksling innebærer dette at de tradisjonelle *oppfyllings- og overføringsmetaforene* med læreren som den sentrale aktør blir tonet ned. I stedet løftes *samspills- og fortolkningsaspektet* frem der den aktive, utforskende og utprøvende deltager er den sentrale aktør.¹⁰
- ❖ For det tredje **tar metodikken i bruk en større del av den samlede to-språklige kompetansen som finnes i det norske samfunnet** i og med at man aktivt trekker veksler på de nordmenn som har en minoritetsspråklig bakgrunn og som har tilegnet seg god norskspråklig kompetanse. De som velges ut som konseptoversettere vil være personer som også har god kjennskap til det norske samfunnets ”virkemåte” - med andre ord kjennskap til den kontekst som gir mening til norske begreper. Gjennom å aktivisere to-kulturelle personer som frivillige og lønnede medarbeidere i en bredt anlagt utvekslings- og oversetterprosess, bidrar metodikken til å effektivisere språk- og begrepslæringen for nyankomne og nylig bosatte flyktninger/innvandrere til

---

¹⁰ Det viser seg for øvrig ofte i VO-sammenheng at den egalitære relasjonen lærer - elev/kursdeltager som er vanlig i Norden, kan være vanskelige å forstå og tilpasse seg for mange utenlandske deltagere. En metodikk som aktivt etterspør deltagerens erfaringer fra egen kulturbakgrunn samt deres nyere erfaringer med og oppfatninger av det norske, kommuniserer sterkt om den norske offentlighetens syn på dem som kompetente medborgere. Tanken er at dette også vil gi dem større frimodighet også utenfor undervisningen i situasjoner der det vil være naturlig å drøfte seg frem til norske begreper mening og der deres selvstendige vurdering av dette meningsinnholdet skal respekteres.

kommunene. Resultatet på sikt vil være bedre ressursutnyttelse, en hurtigere og mindre smertefull integreringsprosess samt et bidrag til å bygge ned skillelinjene mellom minoritetene og majoriteten i det norske samfunnet: *Integrasjon blir på en synlig måte et fellesanliggende for majoritet og minoritet.*

3.4 Den praktiske gjennomføringen av prosjektet

Forut for utprøvsperioden hadde det vært gjennomført flere **samlinger med lærerne** på introduksjonsprogrammet ("intro"), der målsettingen var å lære konseptoversettelse som metode. Kurset omfattet introduksjon til interkulturell kommunikasjon, introduksjon til konseptoversettelse samt praktiske øvelser for å lære å lede tekstverksted.

Før utprøvsperioden ble det avholdt et **planleggingsseminar** der lærerne på "intro" sammen med SIK-representantene og leder for "intro" la felles planer. Blant annet ble den praktiske gjennomføringen og det metodiske opplegget gjennomgått i detalj.

Følgende rammer ble bestemt:

To grupper med deltagere fra to ulike språkgrupper gjennomgår det samme undervisningsopplegget - i praksis 1 økt á 2 undervisningstimer pr. uke i 4 uker. Hver gruppe ledes av et team på tre lærere og en tolk.

Undervisningen legges opp etter følgende mal:

- ❖ Lærerne legger frem et norsk begrep som er definert eller avgrenset i stikkords form etter en forutgående drøfting lærerne imellom.
- ❖ Fremleggelsen oversettes til et språk deltagerne forstår.
- ❖ Deltagerne diskuterer begrepet, gjerne i mindre grupper på sitt felles språk: "Slik dere forstår dette begrepets betydning i den norske virkeligheten – hvilke fenomen kjenner dere fra hjemlandet som kan sies å ha en tilsvarende betydning i den konteksten?"
- ❖ Deltagernes diskusjon oversettes fortløpende eller oppsummerende i plenum etterpå.
- ❖ En sammenfattende norsk versjon av konseptoversettelsen settes opp på tavle eller overhead som et felles uttrykk for gruppas oppfatning.
- ❖ Lærerne tar denne teksten med til sitt oppsummerende møte i etterkant og lager en kortfattet redigert versjon av det som kom frem i plenum.
- ❖ Den sammenfattende teksten presenteres som første punkt i neste undervisningsøkt og diskuteres på nytt av deltagerne. Representerer denne teksten på en god måte for personer i vårt hjemland det fenomen som det norske begrepet viser til i en norsk setting?

Etter den én måned lange utprøvsperioden i april ble det arrangert et internt **erfaringsseminar** på SLS i mai 2005. Det samlet ledelsen ved SLS, leder for introduksjonsprogrammet og de lærerne på "intro" som har vært med å gjennomføre forprosjektet (heretter kalt *lærerne*) samt prosjektmedarbeiderne fra SIK. Målsettingen var å dele erfaringer fra utprøvingen av metodikken. De to lærergruppene – tre lærere i hver - som hadde jobbet sammen med én deltagergruppe, la frem sitt pedagogiske opplegg i detalj, erfaringene underveis samt en foreløpig evaluering i forhold til variabler som oppmøte, trivsel / motivasjon, erfaringene med bruk av tolk, erfaringene med bruk av ferdig begrepsfastsetting på norsk, språklig fremgang hos deltagerne, omfang i forhold til det helhetlige undervisningstilbudet, ressursbruk i forhold til oppnådde resultater mm.

Den første utprøvingen av metodikken er nå fullført, og erfaringene er lovende. I tråd med tildelingsbrev fra UDI gjenstår nå **en ny utprøving i noe mindre målestokk** på noen avgrensede områder av metodikken, en **erfaringskonferanse** 25 november 2005 der lærerne på "intro" vil legge frem sine nye erfaringer og der inviterte respondenter fra blant annet UiS ved Institutt for kultur- og språkvitenskap (kontaktperson er Professor Bjørn K. Nicolaysen) vil delta og en **spredningskonferanse våren 2006** der interesserte kommuner regionalt og Læringssentra nasjonalt vil være aktuelle deltagere.

4 Erfaringer med konseptoversettelse

4.1 Erfaringsseminaret

Gjennomgangen av erfaringene på erfaringsseminaret gjorde det klart at nytte, kostnader og praktiske utfordringer knyttet til *bruk av talk* ville bli et sentralt tema i den videre utviklingen av metodikken. Likeledes betydningen av *konseptoversettelser som tekst* – både som ressurs i undervisningen og som et produkt av undervisningen. Her var tema som relevans, kvalitetssikring ut fra ulike kriterier og tilgjengelighet sentrale. Kvalitetskrav og spørsmål om sjanger og formidling er viktige med tanke på videre intern bruk av de tekster som blir produsert, men også med tanke på publisering i mer offentlig tilgjengelig form. Blant annet har lagring, katalogisering og tilgjengeliggjøring i digitale media, for eksempel på internett og eller CD-rom vært diskutert. Dette er tema som vil bli drøftet mer inngående nedenfor, men det er også aspekter ved metodikken som det vil være behov for å vinne mer erfaring med.

Dette var den første utprøvingen av konseptoversettelse som metodikk i skole/undervisningssammenheng. Et tredje sentralt tema var derfor å vinne erfaring med flere mulige alternative *kriterier for å sette personer sammen* i grupper samt alternative *organiserings- og gjennomføringsmåter* ellers. I tillegg til at gruppene skulle ha en rimelig mulighet for å kunne samtale fritt på et språk som alle mestret, var det et mål å gjøre mer enn én erfaring/observasjon av de enkelte elementene i metodikken samtidig som man måtte prøve å sikre deltagerens behov for forutsigbarhet¹¹.

På tross av ulikheter i gruppesammensetning, nivå i norsk, morsmål, skriftspråk og regional og lokal kultur, var det flere av de samme temaene som gikk igjen i de to gruppenes presentasjon. Disse blir referert og drøftet hver for seg nedenfor.

Helhetsopplevelsen var at dette hadde vært en nyttig og spennende prosess både for lærere og deltagerne. Motivasjonen og entusiasmen hos deltagerne var uvanlig høy gjennom hele perioden, og opplegget greide å aktivisere og synliggjøre deltagerne som ellers har vært svært

---

¹¹ Det ble på denne bakgrunn valgt ut to forskjellige språk-/kulturgrupper – henholdsvis en liten gruppe på tre kurdiske kvinner fra irakisk Kurdistan og en gruppe bestående av 4 kvinner og 4 menn fra Afghanistan. Begge gruppene representerer viktige deltagergrupper ved SLS for tiden. Når det gjelder norsk-språklig nivå var det ikke stor forskjell mellom gruppene, men innen hver gruppe var mestringen av norsk skrift og tale ganske varierende - fra det svært begrensede til ganske god. Et problem som måtte takles var derfor at metodikken måtte endres betydelig når det ikke var talk tilstede. Etter planen skulle det brukes talk i begge gruppene gjennom hele perioden. Når dette skar seg helt eller delvis i begge gruppene, ble dette et akutt metodisk dilemma som måtte ordnes der og da. I etterkant kan det sies at dette gav verdifull erfaring med metoden, men det må også sies at det satte lærernes usikkerhetskontroll og kreativitet på prøve. Det førte også til at spørsmålet om kompleksitet og gjennomførbarhet i større skala samt spørsmålet om ressursbruk sett i forhold til måloppnåelse og resultat ble aktualisert.

anonyme.¹² Opplegget har vært lærerikt og gitt nye perspektiver og innsikter på egen praksis også for lærerne. Inntrykket er ellers at metodikken de fire ukene den varte bidro positivt både til begrepsforståelse og ferdigheter i norsk for deltagerne.

4.2 Erfaringer med de ulike stegene i modellen

De to gruppene har arbeidet ut fra tilnærmet det samme metodiske opplegget.¹³ I hovedtrekk fulgte gruppene de første 8 steg av i alt 10 som utgjør malen for konseptoversettelse slik den har blitt utarbeidet tidligere¹⁴. Noen av stegene har imidlertid falt bort eller blitt mindre vektlagt i og med tilpasningen til en undervisningskontekst. I det følgende vil vi kommentere de stegene som har vært drøftet og/eller tilpasset underveis eller som på annen måte har vært relevante i forprosjektet. Innledningsvis vil vi gjøre en kort sammenligning mellom stegene i prosessen slik de ble identifisert i de foregående prosjektene og fremdriften og hovedproblemstillinger i dette prosjektet.

Steg I: Definere målgruppen og

Steg II: Finne konseptoversettere

Steg I og II henger uansett nøye sammen og dette vil være situasjonen også når målgruppen er deltagerne i introduksjonsprogrammet. Målgruppens sammensetningen vil alltid reflektere den siste utviklingen i flyktning-/innvandrersituasjonen i regionen, og man må både regne med raske skiftninger i aktuelle deltagergrupper og generell knapphet på personer fra det aktuelle kultur-/språkområde med tilstrekkelig botid i Norge til å kunne fungere som konseptoversettere. Et problem i begge gruppene har for øvrig vært dårlig regularitet når det gjelder tolking.

En problemstilling som har vært spesielt aktuell i dette prosjektet er muligheten for å kunne benytte morsmåslærere som tolker og aktive deltagere i konseptoversettelsesarbeidet i gruppene. Det er mange timeplanmessige utfordringer knyttet til dette, men samtidig ligger det her muligheter til god ressursutnytting ved læringssentrene og mulighet for tettere samarbeid mellom norsk som andrespråk-lærere og morsmåslærere. Ellers er det en stor utfordring i denne tidlige fasen i prosessen å få satt sammen grupper som er tilstrekkelig homogene til at man kan forstå hverandre og deler noen gjennomgående kulturelle trekk, samtidig som de ivaretar en tilstrekkelig bredde med hensyn til kjønn, alder og sosiokulturell bakgrunn (by – land, utdanning, yrke, etnisitet med mer).

Steg III: Velge ut begrep for oversettelse og

Steg IV: Norsk begrepsfastsetting

Steg III og IV ble også tillagt mye vekt i forprosjektet. Begrepene må være aktuelle. Det ble selvsagt ansett som viktig å velge ut begrep som deltagerne naturlig vil støte på både i undervisnings- og praksissammenheng og privat. Samtidig bør det være begrep som både ut fra allmenne vurderinger og ut fra skolens målsetting og erfaring er sentrale for deltagerne mestring og integrering i denne fasen. Gruppene valgte på denne bakgrunn følgende 6 begrep: LÆRER (begge grupper), SKATT (gruppe 1), NABO (gruppe 1), KLOKKETID (gruppe 1), VENN (gruppe 2), SJEF (gruppe 2).

---

¹² Se eksempel på rapport fra den praktiske utprøvingen ved gruppe 1 i vedlegg nr. 1

¹³ Se vedlegg 1: Denne utprøvingen tok som man vil se utgangspunkt i en grundig gjennomgang ved lærer av en norsk begrepsavgrensning. Dette eksemplet mangler det innledende leddet ”presentasjon av forslag til omforent tekst redigert av lærerne i etterkant av forrige time med utgangspunkt i gruppenes notater.

¹⁴ Se vedlegg nr 2: Utdrag fra Prosjektbeskrivelsen til ”Med mål og mening”.

Gruppene har lagt mye arbeid ned i den norske begrepsfestingen og pedagogisk tilrettelegging av den delen av undervisningsopplegget som handler om å skape forståelse for det norske begrepsets mening i vanlige norske sammenhenger. Dette handler både om å lage gode, balanserte beskrivelser av begrepsets konnotasjoner i en bredere norsk virkelighet (offisielle og mer folkelige betydninger) samt begrepenes aktuelle normative innhold sett fra det offentlige side. I undervisningen har det blitt vekslert mellom 1) å gi grundige norske begrepsavgrensninger som "tavleinstruksjon" og 2) å la deltagerne diskutere sin egen oppfatning av det norske begrepet i sin norske kontekst uten forutgående gjennomgåelse fra tavlen.¹⁵ Den siste arbeidsmåten har gjerne blitt tilrettelagt som en plenumsøvelse med lærere og deltagere som samtalepartnere og med tverrkulturell sammenligning som metode. En tredje arbeidsmåte har vært 3) å bruke ferdige konseptoversettelser fra andre prosjekt som trigger for gruppene i deres diskusjon av det norske begrepsets mening for dem. Dette ble gjort med vekslende hell. Se en mer utførlig diskusjon av disse erfaringene i avsnitt 5.4.

Steg V: Konseptoversettelse og

Steg VI: Utarbeidelse av arbeidsnotat

Et fast innslag i alle undervisningsøktene fra og med uke 2, var presentasjon av en forsøksvis *omforent* tekst som hadde tatt inn hovedelementene fra forrige times drøfting i gruppa og fra de norske tekstene /setningene deltagerne hadde utarbeidet. En *omforent* tekst viser her til det forhold at deltagerne kan ha tildels svært ulike erfaringer og oppfatninger knyttet til ett og det samme norske fenomen. Dette har sammenheng med forskjeller innen gruppa når det gjelder kjønn og alder men også som tidligere nevnt sosiokulturelle forhold. Lærerne for begge gruppene hadde arbeidsmøter etter hver undervisningsøkt hvor metodikken ble diskutert og hvor deltagerens bidrag fra forrige undervisningsøkt ble forsøkt satt sammen til en tekst eller en *foreløpig konseptoversettelse*. Denne tilsvarer det arbeidsnotat som er omtalt i den generelle metodikken (se ovenfor punkt VI). Første del av neste time gikk så med til å diskutere i mindre grupper de forslag til *omforent* tekst som lærerne hadde laget på bakgrunn av innsamlet tekstmateriale og muntlige sitater. Erfaringene fra dette arbeidet var meget positivt, ikke minst at deltagerne var så aktivt engasjert i diskusjonen om hvordan presentere i hjemlandet eller overfor nyankomne landsmenn de norske begrepenes betydning i en norsk kontekst.

Steg VII: Utarbeidelse av skriftlig materiale og

Steg VIII: Høring – løpende kvalitetssikring

Steg VII og VIII. Disse stegene i metodikken har i de foregående prosjektene fokusert på utarbeidning av et skriftlig produkt som overordnet målsetting. I SIK/SLS-prosjektet er ikke konseptoversatte tekster - og for eksempel utviklingen av bestemte sjangerkrav for slike

---

¹⁵ Dette ble i en av gruppene mer regelen enn unntaket fordi det ble store praktiske vanskeligheter med å skaffe tolk til timene. Et eksempel på hva som kunne skje i forbindelse med en slik snarvei til diskusjonen er følgende. I en av timene ble det levert ut en konseptoversettelse fra et annet prosjekt som omhandlet klokkeid i en annen asiatiske kontekst. Den var ment å skulle trigge en diskusjon om norsk klokkeid versus afghansk. De afghanske deltagerne reagerte kraftig på den utlevert konseptoversettelsen som de oppfattet påstod at klokkeid ikke er viktig i Afghanistan. Dersom den utdelte teksten skulle kunne brukes for nyankomne afghanere, måtte den få tydelig frem forskjellen mellom *om* klokkeid er viktig eller ikke og *når* og *hvordan* klokkeid er viktig. Klokkeid kan for eksempel være svært viktig for å angi hvor mye en person står over en annen i rang. Den som er høyest i rang bør for eksempel la den som er underordnet vente med å innfinne seg så lenge over avtalt tid som er passende i forhold til rangforskjellen. I forhold til begravelse og bønnetider er klokkeid svært viktig, mens ved bryllupsfeiring og lignende begivenheter kan tidsangivelse og faktisk oppmøte være nokså flytende, men gjerne med en omtrentlig "kjernetid" der alt det viktige skjer.

tekster til bruk i informasjonsmateriell - det ene overordnede mål for prosjektet. Minst like viktig som gode tekster er målet om en forsert og mer effektiv læringsprosess. I prosjektsøknaden er nettopp idéen om å bedre forståelsen gjennom å ta utgangspunkt i deltagerens allerede ervervede kunnskap og forståelse, et sentralt poeng. Den dialogbaserte, deltagerorienterte og kritisk utforskende læringsmetoden er dessuten tenkt å være til nytte for deltagerne også utenfor undervisningssituasjonen og etter at de er ferdig med introduksjonskurset. Metalæringen skal gi innsikter som at begrepsoversettelse er *komplisert* og *aldri blir 100% korrekt*, at kunnskap alltid vil være *posisjonert*, at forståelse utvikles gradvis og derfor alltid er *foreløpig* (jfr. Spiralprinsippet).

Like fullt er gode, konseptoversatte tekster et delmål i prosjektet og etter hvert som forsøksarbeidet går videre, melder spørsmål om tilgjengelighet, fortsatt bruk og forbedring av foreliggende tekster seg med større styrke. Prosjektgruppa har alt diskutert mulighetene for ordning og tilgjengeliggjøring av eksisterende konseptoversettelser i en intern database ved SLS. I en intern database vil tekstene kunne brukes som illustrasjonstekster og triggertekster for nye grupper av deltagere. Søkeord i en slik database, foruten det norske begrepet vil kunne være målgruppe presisert til språk, region og sosiokulturelle forhold, sentrale ord i teksten osv. En sentral grunnforståelse som bør formidles tydelig til fremtidige brukere er at teksten er blitt til i en bestemt regional kontekst (f. eks. undervisningsformål, Sør-Vestlandet) og for en bestemt målgruppe (f. eks. nyankomne flyktninger fra Afghanistan, 4 kvinner og 3 menn fra Kabul). Det er viktig at idéen om at tekstene er *brukstekster med begrenset gyldighet* og nytteverdi og ikke *autoriserte tekster med generell gyldighet* når frem til brukerne. Et overordnet mer prinsipielt spørsmål som vi så vidt berører i del 5 er hvor grensen går eller bør trekkes mellom *foreløpige tekster* og mer *autoriserte tekster*. Her trengs en grundig diskusjon både internt i prosjektet og med eksterne samarbeidspartnere¹⁶ hvilke kriterier som skal legges til grunn i kvalitetssikring og autorisering. Men til syvende og sist er dette et kunnskapsfilosofisk og ideologisk/politisk spørsmål: Hva er en autorisert tekst overhode?

Det er uansett ikke vanskelig å tenke seg at noen konseptoversettelser fra prosjektet er så gode ut fra allmenne litterære kriterier at de bør gjøres tilgjengelige for en større brukergruppe. I et nylig etablert *Forum for konseptoversettelse* drøftes for eksempel muligheten for å gjøre gode oversettelser tilgjengelige i en offentlig søkebase, som uthevede søkeord i en nettversjon av læreverk i Norsk med samfunnskunnskap eller som CD-rom som kan kjøpes gjennom forlag. I forhold til offentliggjøring og publisering melder spørsmålet seg om høring og kvalitetssikring. En viktig diskusjon som er påbegynt i SIK/SLS-prosjektet er hvilke sjangerkrav som skal gjelde i forbindelse med offentliggjøring og publisering. Denne diskusjonen vil fortsette høsten 2005 i samarbeid blant annet med andre læringssentra og samarbeidende miljø (f. eks. Johannes Læringscenter i Stavanger, institutt for lesevitenskap ved Universitetet i Stavanger og Forlaget Fag og kultur).

Steg IX: Endelig innhold og

Steg X: Oversettelse til deltagerens morsmål

Steg IX og X. Disse stegene relaterer seg først og fremst til prosjekter der en ferdig tekst for utgivelse er den overordnede målsetting. Et eksempel her er Hero mottak og kompetanse sitt prosjekt mot svart arbeid blant beboere i asylmottak der det alt er publisert informasjonsbrosjyrer på UDIs forlag på 6 språk i tillegg til norsk. I ISS-prosjektet er det produsert ei bok som heter Kulturhåndboka og der tekster og poenger fra konseptoversetterverkstedet er innarbeidet.

---

¹⁶ Kanskje særlig innenfor Forum for konseptoversettelse

5 Konklusjoner og veien videre

I denne avsluttende delen forsøker vi å gjøre rede for den faglige diskusjonen og noen sentrale konklusjoner fra erfaringsseminaret i mai 2005 sammen med deltagerne dvs lærerne på introduksjonsprogrammet samt ledelsen ved SLS og to forskere fra SIK.

5.1 Gruppesammensetning

Det var lett å forutse at det viktigste kriterium for definering av målgruppen kom til å bli *den aktuelle sammensetningen av kursdeltagere ved lærestedet* (SLS). Det mest nærliggende ut fra dagens situasjon ville være å sette sammen for eksempel en gruppe av tjetjenere og en av personer fra Ache-provinsen i Indonesia. På grunn av mangelen på både tolker og konseptoversettere, falt først Ache og så Tjetjenia ut som aktuelle geografiske kriterier. Man kunne skaffet russisktalende tolk, men dette kunne lett svekke muligheten for å få til en god oversetterprosess med deltagere fra Tjetjenia. Isteden ble en gruppe med tre kvinner fra Irakisk Kurdistan valgt ut. Alle hadde forskjellig morsmål men de kunne kommunisere godt på kurdisk. Den ene av kvinnene var kommet betydelig lenger i norsk enn de to andre, og hun fungerte som tolk når dette ble nødvendig.

Både i denne gruppen og i den andre som bestod av fem kvinner og fire menn fra Afghanistan, ble det et selvstendig poeng at konseptoversettelse som metodikk kan *bidra positivt* til å skape en god dynamikk i gruppa, blant annet få synliggjort de mindre aktive og tilbaketrukne. Se mer om dette under motivasjon og læringsmiljø nedenfor.

Erfaringene fra forprosjektet fremhever ellers nødvendigheten av å balansere hensynet til *god gruppedynamikk* mot hensynet til å sikre *gode tekster for publisering*. Representativitet og gyldighet i forhold til en nærmere definert kultur eller sosiokulturell gruppe er nok viktig å ha tenkte igjennom når det gjelder produksjon av tekster for publisering, men mindre viktig i forhold til å legge til rette for gode læringsprosesser som aktiverer deltagerens kunnskaper og erfaringsbakgrunn. Noen av de foreløpige tekstene som ble lagt frem i gruppen hadde en slik form og et slikt innhold at de umiddelbart førte til skarpe diskusjoner som ble bedømt som i overkant av hva som er ønskelig. Det er slett ikke noe pedagogisk poeng – selv om man må regne med at det skjer – at noen av deltagerne føler seg støtt på sitt hjemlands eller sin gruppes vegne av en tekst som omhandler trekk ved deres kultur.

5.2 Undervisning som dialog og ”produksjon av felles mening”

Utprøving av konseptoversettelse som metodikk i andrespråkundervisningen har som det framgår skjedd innenfor rammen av en dialogbasert undervisningsform. Det kan dermed være vanskelig å si med sikkerhet hvilke av de mange element i denne undervisningen som har bidratt mest til at prosjektet har fungert så positivt som nevnt ovenfor med hensyn til motivasjon og læringsmiljø.¹⁷ Men ut fra erfaringene som er gjort så langt er det nærliggende å skjerpe dette poenget og hevde at konseptoversettelsesmetodikk anvendt i en undervisningssammenheng *krever* en dialogbasert tilnærming eller også at konseptoversettelse slik den er utviklet og beskrevet *er* dialogbasert undervisning i en interkulturell kontekst.¹⁸

¹⁷ (se videre drøfting av dette momentet under 5.5 – motivasjon og læringsmiljø og 5.6 – faglig resultat)

¹⁸Følgende sitat fra lingvist og professor Kari Sajavaare ved University of Jyväskylä kan klargjøre dette poenget: ”Deltagere i en kommunikativ samhandling er involvert i en forhandlingsprosess hvis mål er *enighet om gjensidig forståelse* (om folk virkelig forstår hverandre et annet spørsmål). I de første fasene av en samtale,

Språkvitenskapen viser oss hvor komplisert all tilegnelse av forståelse gjennom språklig kommunikasjon - både muntlig og skriftlig – egentlig er. Styrken med konseptoversettelse som en dialogbasert pedagogisk prosess er nettopp at den trekker veksler på og aktiverer de samlede erfaringsmessige, kunnskapsmessige og kommunikative ressurser som er tilstede i undervisningsrommet. Et betydelig tilleggsgevinst som følger en dialogbasert undervisning er at den formidler en holdning til læring som en aktivt deltagende innhentende og bearbeidende prosess hos begge parter i prosessen. Ett eksempel skal illustrere det enkle poeng at felles forståelse er noe som i det minste lettes gjennom - om den ikke fordrer - en interaktiv prosess mellom deltagerne. I en av timene på SLS kom det opp en diskusjon om begrepet ”VENN” i norsk og afghansk kontekst etter at lærerne hadde slått opp på overhead sin sammenfatning av gruppediskusjonen fra gangen før. De afghanske deltagerne i SLS-prosjektet var enige om at de samme verdier og de samme trekk langt på vei kunne karakterisere en god venn både i Afghanistan som i Norge. Hvorfor hadde da både lærere og deltagere en opplevelse av at man i A og N la helt forskjellige ting i ordet venn på norsk og i det ordet som er leksikalsk tilsvarende på pashtu¹⁹. Bare samtalen om de kontekstuelle rammene for vennskap i Afghanistan og i Norge kunne forklare de misforståelser som knytter seg til fenomenet vennskap. Forklaringen, dvs, den felles forståelsen *som ble til i løpet av den interkulturelle samtalen/undervisningen* var at det ikke er *innholdet i fenomenet/rollen* venn som er forskjellig i A og N men *hvem som kan ha denne rollen* i forhold til hverandre (altså kontekstuelle forskjeller). I Norge er det først og fremst en du ikke er i slekt med, kanskje til nød et søskenbarn som vanligvis er en god venn. I Afghanistan er det først og fremst en nær slektning, for eksempel en bror eller søster som er nær i alder eller nettopp et av mange søskenbarn som blir den nære vennen. Dette må forstås i sammenheng med forskjeller når det gjelder betydningen av slektstilhørighet og krav til lojalitet innen patrislekten mellom Norge og Afghanistan. Eksempler illustrerer at de kulturelle forskjellene blir forstått og innebygget i en felles (tredje) forståelse mellom deltagerne i en interkulturell kommunikasjonssituasjon gjennom dialog. Det viktige er at dette er noe annet og mer enn en kulturoversettelse foretatt på forhånd av en ekspert og ensidig forsøkt formidlet. Også den autoriserte kulturoversettelse kan vise seg å være verdifull (jfr tidligere positive erfaringer med konseptoversettelse som tekst), men det som synes å være dette forprosjektets viktigste faglige bidrag synes å være nytten av konseptoversettelse som en *dialogbasert* pedagogisk prosess.

5.3 Bruk av tolk

Kjennetegn på en god konseptoversetter slik erfaringen er fra tidligere prosjekt, er god kjennskap til det norske samfunnet og god kontakt med hjemlandet. Normalt tilsier dette solid arbeidserfaring og gode ferdigheter i norsk. Om det er mange år siden personen bodde i sitt opprinnelige hjemland, bør han eller hun videre ha hatt jevnlig kontakt med landet, enten via personer som fortsatt bor der eller gjennom flyktninger/innvandrere som har kommet hit. I denne mening er ikke nødvendigvis en god tolk også en god konseptoversetter. Like fullt har

---

særlig mellom fremmede, er usikkerhetsreduksjon med formål å søke en felles basis for forståelse, en av hovedfunksjonene i forhandlingsprosessen. Senere (dvs. når trygghet er etablert – vår presisering) blir den erstattet av talespråk-tilpasning (speech accomodation) med formål å lette deltagerens fortolkning. Oppfattelse og vektlegging av elementer som ligger innebygget i deltagerens talesignal omfatter ikke bare lingvistiske fenomen. Det innkommende talesignalet og all annen informasjon som er tilgjengelig i talesituasjonen samt forskjellige typer kunnskap som ligger lagret i mottagerens minne, lingvistiske eller andre, samvirker på en ikke-hierarkisk måte i fortolkningsprosessen ..... Det finnes ingen mulig måte å forutsi hvilken type av tegn som leder til den rette eller ønskede eller mest sannsynlige fortolkning” Sajavaara, Kari (1987): *Cross-Linguistic and Cross-Cultural intelligibility* i Peter H Lowenberg Language Spread and Language Policy (ed): Issues, implications and Case Studies. Georgetown University Press, Washinton DC

¹⁹ offisielt språk i Afghanistan

gode tolker vært nyttige og nødvendige i forbindelse med dette prosjektet. Personer som deltar i 50 timers samfunnsfagopplæring under introduksjonsordningen eller som går norskkurs med samfunnsfag, har svært varierende ferdigheter i norsk. Bruk av tolk er en svært god hjelp for lærerne til å få i gang samtalen med deltagerne om det norske fenomenet tenkt inn i hjemlandskonteksten. Tolken skaper aktivitet, og bidrar til å aktivisere de tause som kanskje ikke bidrar ellers. Tidlig i språklæringen bidrar tolken også til å sikre forståelse av sentrale begrep. I forhold til konseptoversettelse og utarbeiding av gode tekster, hjelper tolken til med å få fram flere nyanser og mer kulturelt stofftilfang fra deltakernes hjemland. Når gruppene er lite homogene, er det trolig enda mer nødvendig å ha tolk med i opplegget.

Bruk av tolk kan på den andre siden også tenkes å kneble viktige stemmer. Likeledes kan det være en utfordring for læreren å holde kontrollen med undervisningssituasjonen og å forbli ”innenfor” i samtalen dersom tolken skulle bli for engasjert i samtalen om det norske begrepet. For å sikre at skolens perspektiv blir ivaretatt etter vedtatte planer og at alle deltagere blir oppmuntret til deltagelse og blir hørt, er det nødvendig med en godt samarbeid mellom lærer og tolk. Videre må tolken helst ha noe erfaring fra eller ha gått kurs i vanlig tolking og være orientert om målsettingen med metodikken.

I begge gruppene ble det også gjort erfaringer med å jobbe uten tolk. Lærerne opplevde det som mer tidkrevende men like fullt spennende og med en mulig enda større nettogevinst i form av stort engasjement for å hjelpe hverandre til å forstå det norske fenomenet og til å få oversatt sine tanker og sin forståelse i tilknytning til dette.

5.4 Produksjon og bruk av tekster

De kjennetegn og erfaringer som hadde vært oppsummert som særlig fremtredende i de tidligere prosjektene var de følgende:

- ❖ De oversettelser som fremkommer skiller seg fra vanlige informasjonstekster ved bruken av et rikt tilfang av ordtak, språklige bilder og metaforer som er hentet fra konseptoversetternes hjemland.
- ❖ Tekstene spiller på hverdagssituasjoner og hverdagerfaringer. En interessant og ikke uventet konsekvens av dette er at forhold som angår norske offentlig institusjonelle ordninger og praksiser, borgerlig rettigheter og plikter med mer gjerne oversettes med referanser til religiøs praksis og religiøse institusjoner og til familie- og privatsfæren.
- ❖ Tekstene bærer i liten grad preg av logiske følgerekker og presentasjoner av formelle strukturer og sammenhenger. De har i større grad preg av å være ”skisser over et meningslandskap” med rik billedbruk, bruk av allegorier og metaforer og der de emosjonelle og handlingsdrivende elementene er fremtredende.

I de utprøvingene som ble gjort sammen med lærere fra SLS vinteren 2004 /2005 var disse trekkene lett gjenkjennelige, og det ble lagt til grunn at dette er egenskaper ved tekstene som både er naturlige å forvente ut fra prosessen med å ”lete etter mening” i egen bakgrunn og som antas å være ønskelige med tanke på målgruppen ”deltagere på introduksjonskurs”. Arbeid med produksjon og bruk av tekster i forprosjektet har ellers vist at ferdige konseptoversettelser kan brukes på forskjellig måte i undervisningen.

- ❖ De kan brukes som *ice-breakers* ved at en ferdig tekst lett skaper engasjement og dermed gjør at deltagerne ”glemmer seg selv”.
- ❖ De kan brukes som *triggere* ved at den bidrar til å skjerpe diskusjonen i gruppa og få det sentrale fort inn og med følelse.

- ❖ Endelig kan de fungere som *eksempeltekster* i det en ferdig tekst kan vise hvordan en god konseptoversettelse kan se ut – blant annet illustrere at poenget ikke er at ”kjente og kjære” kulturelementer skal bli omsatt til et vestlig komparativt og forklarende språk (akademisk), men heller at det skal være tekster som kan stå på egne ben som en kommentar eller parabol/lignelse over for eksempel et norsk institusjonelt fenomen. En fordel med en tekst brukt på denne måten er at den presenterer et tekstideal som det ser ut til at det er inspirerende å jobbe mot for mange. En mulig ulempe er imidlertid at slike idealttekster kan binde kreativiteten. I alle fall har lærerne ved SLS ”sukket litt” over at så mange av tekstene – nesten uansett hvor i verden de henter sin inspirasjon – lett blir noe stereotype i sin henvisning til familiestatuser av alle slag som den nærmeste parallell til norske byråkratiske institusjoner.

En viktig erfaring fra forprosjektet er uansett at konseptoversettelser fra andre sosiokulturelle sammenhenger kan brukes som eksempler på ønsket ”output” fra en undervisningsøkt. Slike tekster kan skape ny diskusjon i gruppa og kan bidra til ytterligere å skjerpe forståelsen og å skape en bedre tekst.

Oppsummering av teksten kan gjøres på slutten av undervisningsøkta, eller den kan gjøres av lærer i etterkant. Den er uansett gruppas produkt og må kvalitetssikres med gruppa. Dersom tekster fra et tekstverksted i undervisningssammenheng skal legges ut i en offentlig tilgjengelig database eller utgis på CD-rom, vil kvalitet og kvalitetssikring måtte drøftes ut fra dette.

5.5 Motivasjon og læringsmiljø

I begge gruppene ble det et selvstendig poeng at konseptoversettelse som metodikk kan *bidra positivt til å skape en god undervisningsdynamikk* i gruppa, blant annet få synliggjort de mindre aktive og tilbaketrunkne. I alle fall var begge gruppene preget av stor entusiasme og motivasjon for oppgaven og øktene var preget av god stemning og mye humor. Men dette poenget kan også snus: For at konseptoversettelse skal fungere effektivt, er det en *forutsetning* at det skapes en god dynamikk i gruppa. Metoden krever tillit mellom deltagerne og opplevelsen av å være fri til å fremme personlige synspunkter. Dette kan det være vanskelig både å legge til rette for og å forutse. Selv om folk snakker samme språk og har den samme nasjonale referansen kan deres erfaringer, kunnskaper og verdier, for eksempel når det gjelder politikk og religion, være svært forskjellige. Den typen metodikk som her har blitt prøvd ut kan fort komme til å løfte frem motsetninger som blir vanskelige å håndtere både for tolken og lærerne. I gruppen med afghanere var imidlertid erfaringen at det fungerte godt å la mennene og kvinnene utgjøre hver sine summegrupper og så referere og diskutere sine respektive beskrivelser i plenum. Det skapte en meget god dynamikk hvor alle var aktive i gruppene og flere tok ordet i plenum enn vanlig. Til sammenligning var erfaringen fra den andre gruppa at tre deltagere, alle kvinner og i tilnærmet samme alder nok kan være i minste og snevreste laget med hensyn til erfaringsbakgrunn for å få frem det spennet i erfaringer som er ønskelig med tanke på representativitet og for å få fart i diskusjonen.

Erfaringene fra forprosjektet fremhever ellers nødvendigheten av å balansere hensynet til *god gruppedynamikk* mot hensynet til å sikre *gode tekster for publisering*. Representativitet og gyldighet i forhold til en nærmere definert kultur eller sosiokulturell gruppe er nok viktig å ha tenkt igjennom når det gjelder produksjon av tekster for publisering, men mindre viktig i forhold til å legge til rette for gode læringsprosesser som aktiverer deltagerens kunnskaper og erfaringsbakgrunn.

5.6 Faglige resultater

Det har ikke vært mulighet innenfor de ressursmessige rammene for forprosjektet å legge opp til en systematisk og forskningsmetodisk gyldig og pålitelig evaluering av de faglige resultatene denne metodikken har gitt. Det er mange forhold som bevirker dette. Prosjektets omfang er for det første beskjedent. Dermed er de mange variablene som teoretisk sett vil påvirke resultatet uansett umulige å kontrollere for. Videre vil vi nevne de notoriske problemene som knytter seg til forsøk på å kvantifisere netto læringsutbytte av undervisningen. Poenget er selvsagt her at det er mange forhold utenfor den planlagte undervisningssituasjonen som vil påvirke den enkelte deltagers faglige utvikling – her tilegnelse av norskspråklig og kulturell kompetanse.

Likevel vil disse lærernes erfaring og nærheten til deltageres læringsprosess måtte tillegges betydelig vekt i vurderingen i dette tilfellet. Deres oppfatning er at læringseffekten har vært god. De er samstemte i at deltagerne har fått en bedre forståelse av begrepene gjennom denne metoden enn de ville fått gjennom ”ordinær undervisning”. Videre oppsummerer de at deltageres interesse og engasjement for oppgaven, aktiviseringen av og følgelig mestringsopplevelsen til ellers spesielt stillferdige deltagere, bruken av tolk og ikke minst lærertettheten i dette opplegget, alt sammen indikerer et ualminnelig godt læringsutbytte i disse 4 undervisningsøktene i april.

Det springende punktet med hensyn til metodens effektivitet, er selvsagt hvor mye av den gevinsten - slik den her er subjektivt vurdert av lærerne - som knytter seg til ressurstilgangen i form av personell og hvor mye som knytter an til metoden som sådan. Dette spørsmålet gjenstår det å finne svar på, men ikke minst på det punktet ønsker vi å utfordre våre samarbeidspartnere ved UiS til å ta initiativ til et eller flere forskningsprosjekt for interesserte mastergradsstudenter.

Vi, i denne sammenhengen både SLS, HMK og SIK som utgjør arbeidsutvalget i Forum for konseptoversettelse, vil nok uansett komme tilbake til våre tidligere bidragsyttere - og til nye - med forespørsel om mer prosjektmidler. Dette vil sette oss i stand til å jobbe videre med dette spennende og – mener vi - svært allmenntilgjengelige utviklingsarbeidet.

Litteratur

Hero mottak og Kompetanse a/s og UDI(2005): *Lovlig god samvittighet?* Pamfletter på 6 språk om svart arbeid

ISS Norge (2005): *Kulturhåndboka*

Kommunal og regionaldepartementet – NOU 2001:20

Kommunal og regionaldepartementet - Ot. Prp. Nr. 28 (2002 – 2003)

Eriksen, Thomas Hylland (1993): *Kulturoversettelse: felles praksis og kontekstualisering*. Norsk antropologisk tidsskrift nr. 1, 1993

Nae, Niculina(1998): “*Concept Translation in Meiji Japan*” Translation Journal 1998.
URL: <http://accurapid.com/journal/09xcult.htm>

NTNU(2005): *Kulturoversettelse. NTNUs beskrivelse av sitt satsningsområde Globalisering*:
<http://www.ntnu.no/global/fokus/kultsos/kulturovershtm>

Sajavaara, Kari (1987): *Cross-Linguistic and Cross-Cultural intelligibility* i Peter H Lowenberg Language Spread and Language Policy (ed): Issues, implications and Case Studies. Georgetown University Press, Washinton DC

Vedlegg

Vedlegg 1: Rapport fra gruppe I - Andre utprøving 10 januar 2005

Onsdag kl 12.15 – 14.45.

Vi hadde stort frafall blant deltakerne p.g.a. feiring av religiøs høytidsdag. Tre deltakere var nye denne gangen.

Deltakerne var delt i to grupper:

1. To fra Burma/Myanmar
2. Fire fra Burundi og en fra Etiopia.

Denne gangen ville vi prøve samme metode som i april 05: Presentere et begrep og gjennomgå den norske forståelsen først. Deretter la deltakerne diskutere i grupper og konseptoversette begrepet.

Vi startet med en repetisjon fra sist. Vi forklarte deler av Inger Tunsbergs presentasjon og viste tre eksempler fra arbeidet vi gjorde i vår. Eks. NABO-SKATT-LÆRER. Vi diskuterte resultatet, og de fikk se en ferdig konseptoversatt tekst av begrepet “nabo”. (Astrid og Brit)

Vi hadde pause kl 13.00 - 13.15, og startet neste økt med kaffe, te og kjeks. Vi introduserte begrepet SYKEFRAVÆR . (Sverre)

Når kan man bruke egenmelding? (Kun egen sykdom).

I NORGE:

Du kan være borte fra jobb:

- hvis du har feber over 38 gr.
- hvis du har migrene
- kvalme m. oppkast og diare
- influensa
- hvis du har sykemelding..

Du går på jobb:

- hvis du er forkjølet
- gravid
- har vondt i ryggen/magen
- har smerte i nakke/skulder
- har tannpine
- har sovet dårlig om natten
- har menstruasjon

Vi snakket litt om bruk av ordene: Jeg er litt syk i dag. Jeg er veldig syk. Hva mener vi? Når bruker vi å si dette? Er vi ærlige? Hva tenker sjefen?

Deltakerne diskuterte ivrig i gruppene. Temaet engasjerte.

Myanmar: Sykefravær i Norge og i Myanmar er akkurat det samme.

Burundi: Reglene for sykefravær er det samme i Norge og i Burundi, men praksis er forskjellig. Å følge fraværregler i Norge er det samme som å følge fraværregler i en privat bedrift i Burundi. I en offentlig bedrift respekterer arbeiderne ikke sykefraværregler fordi man tjener dårlig.

Man tar seg en annen jobb en dag, hvis man tjener mer penger på den jobben, og er “syk” på den faste jobben. Sjefen gjør gjerne det samme.

Dårlig vær er grunn for å være syk.

Sjefen fører fravær, ikke den ansatte selv.

Interessant diskusjon, litt på morsmålet, litt på norsk. Alle deltok.

Det virket som om deltakerne forstod oppgaven lettere enn sist, og de virket friere når de ikke måtte ta hensyn til en ferdig tekst.

Vår konklusjon: Deltakerne var interesserte i arbeidet. Deltakerne fra Myanmar kom fort fram til sitt resultat. Samme regler og praksis er lik. De ansatte skriver egenmelding ved sykdom.

Deltakerne fra Burundi skilte fort mellom offentlig og privat bedrift, og om man tjener mye eller lite på jobben. Det virket nesten som om det var akseptert å “skulke” i en offentlig jobb. “Alle gjør det.” “Sjefen også.”

Fra en deltaker kom forslaget: “Kan vi konseptoversette “jobb?””

SLS 10.01.06

Astrid, Sverre og Brit

Vedlegg 2: Utdrag fra innsendt prosjektbeskrivelse: Steg i konseptoversettelse

4 Metode

Metodikken i arbeidet vil i store trekk følge en fremgangsmåte for konseptoversettelse som er utprøvd på forskjellige praksisområder så som i asylmottakssammenheng og i bedriftssammenheng. I tillegg kommer noen elementer som er særegne for norsk og samfunnsfagundervisning for voksne personer.

Hovedstegene i konseptoversettelse slik den vil bli gjennomført innenfor rammen av introduksjonsprogrammet ved SLS, er som følger:

Steg I: Definere målgrupper ("kulturgrupper")

- ❖ En nødvendig operasjon både i dette prosjektet og når metodikken senere tas i ordinær bruk, vil være å identifisere de aktuelle kulturområdene, dvs ut fra hvilke kriterier målgruppen for en bestemt oversettelsesprosess skal settes sammen. Den viktigste forutsetningen for dette arbeidet vil være den aktuelle sammensetningen av kursdeltagere ved lærestedet, fordelt på språklig-kulturell bakgrunn og de anslag man har for den nærmeste fremtid.
- ❖ Det er viktig her å understreke at avgrensing av målgruppene vil ta utgangspunkt i sosiokulturelle forhold i vid forstand. Her er ikke bare "land og språk" relevante kriterier. Også plassering langs aksene urban vs. rural kontekst, tradisjonell vs. moderne samfunnsorganisering, utdanningsnivå, sosial lagdeling, majoritet – minoritet med flere vil være viktige kriterier ved sammensetning av arbeidsgrupper/målgrupper

Steg II: Finne konseptoversettere

- ❖ I dette arbeidet vil det på samme måte bli tatt hensyn til forholdet mellom konseptoversetternes sosiokulturelle bakgrunn, deres sosiale posisjon, deres etniske og eventuelt religiøse tilhørighet samt deres språkkompetanse og tilsvarende for målgruppen. "Representativitet", gjensidig forståelse og tillit er like viktig i relasjonen konseptoversetter – målgruppe som i relasjonen pedagogisk ansvarlig institusjon - konseptoversetter

Steg III: Velge ut konsept for oversettelse

- ❖ . Utvalget gjøres ut fra et større tilfang, særlig
  - sentrale begrep fra læreplanen og fra pedagogiske tekster
  - og viktige begrep innenfor introduksjonsprogrammet som det av erfaring har vist seg vanskelig å formidle betydningen av, generelt eller til spesielle grupper

Steg IV: Norsk begrepsfastsetting.

- ❖ Det er en allmenn innsikt at det også vil kunne være stort spenn i fortolkning og forståelse av sentrale begrep, selv innenfor den kulturelle konteksten lærere og ledere ved et kommunalt læringscenter, for ikke å snakke om innenfor den norske allmennheten generelt. Det vil derfor være nødvendig med en workshop eller seminar med for eksempel idémyldring og redigering i grupper og plenum for å komme frem til en omforent beskrivelse av det meningsinnhold man som team mener skal søkes konseptoversatt. Slike forslag til begrepsfastsetting er arbeidsdokument som bør gjøres tilgjengelige for kolleger ved andre læresteder som deltar i prosjektet. I likhet med gode konseptoversettelser bør de også på sikt kunne gjøres offentlig tilgjengelige som pedagogiske ressurser lagt ut på nettet. Sjangeren kan være forslag til definisjoner, eksemplifiseringer, stikkordlister over leksikalsk så vel som konnotative betydninger etc.

Steg V: Konseptoversettelse

- ❖ under ledelse av medarbeidere som har erfaring på området. Det har vist seg at sammensetning av oversettergruppen, instruksjoner gitt på forhånd samt veiledning underveis er kritiske faktorer som kan gi store utslag på resultatet. I dette prosjektet er videreutvikling av selve veiledningsmetodikken og opplæring av veiledere i de samarbeidende institusjonene et sentralt element.

Steg VI: Utarbeidelse av arbeidsnotat

- ❖ Det lages arbeidsnotater som inneholder alt fra ferdige tekstforslag til tekstbrokker, stikkord og kommentarer til disse
- ❖ Dette materialet samles så inn av prosjektlederne og utgjør råmaterialet for en teksts-kisse som blir utformet av erfarne prosjektmedarbeidere

Steg VII: Utarbeidelse av skriftlig materiale

- ❖ De teksts-kissene som utarbeides på bakgrunn av arbeidsnotatene fra konseptoversetterne, skal oversette og formulere ut gode idéer fra disse til en lesbar tekst på norsk.
- ❖ I denne prosessen kan det være nødvendig å konsultere en eller flere av konseptoversetterne for å få til en oversettelse som både kommuniserer innad i målgruppen men som også gir tilstrekkelig mening på norsk idet den i tilstrekkelig grad følger norsk språknorm.

Steg VIII: Høring – løpende kvalitetssikring

- ❖ Denne prosessen utgjør selve testen på om konseptoversetterne har funnet frem til et språk og til referanser som fenger leserne og som gir den tilsiktede forståelse. Et viktig delmål for prosjektet er å teste ut om konseptoversettelse tilpasset 50- timers kurset i samfunnskunnskap gir den samme gevinst som innenfor de sammenhenger den er prøvd ut til nå. De justeringer og endringer som gjøres med utgangspunkt i bruken av metodikken i en voksenpedagogisk kontekst vil bli gjort rede for i den løpende rapportering. SIK som samarbeidspartner i prosjektet vil ha ansvar for et evalueringsopplegg som sikrer at slik erfaringer blir dokumentert og gjort tilgjengelige.

Steg IX: Endelig innhold.

- ❖ På bakgrunn av tilbakemeldinger fra brukerne men også den videre bearbeiding teksts-kissene blir gjenstand for i undervisningsmessig bruk og i testgrupper, vil tekstene få sitt endelige innhold. De vil da kunne gjøres tilgjengelige i sin norske oversettelse i dertil egnede medium og format. Se nedenfor

Steg X: Oversettelse til morsmål.

- ❖ Behovet for oversettelse til nasjonalspråk eller morsmål vil variere med mange forhold. De begrepene som blir konseptoversatt vil variere med hvor sentrale de anses for å være for tilpasning og fungering i en tidlig fase. Det er selvsagt et viktig pedagogisk mål å styrke ferdighetene i å tilegne seg informasjon på norsk. Dette gjørse ofte best ved å jobbe med norske tekster. For noen begreps vedkommende vil imidlertid viktigheten for den tidlige integrasjonsfasen være så stor at dette vil overstyre hensynet til spårkopplæring. Videre vil behovet for oversettelse til morsmål variere med grupperes språklige sammensetning, den generelle andrespråkkompetansen (nasjonalspråk, engelsk etc), skolebakgrunn osv.

Senter for Interkulturell Kommunikasjon

2006

ISBN: 978-82-7721-100-7

ISSN: 1500-1474

Misjonshøgskolens forlag

Misjonsveien 34, 4024 Stavanger, Tlf.: 51516247

Fax: 51516253, E-mail: forl@mhs.no